

ILMAN LUOTTAMUSTA EI OLE TIETOPOHJAISTA POLITIIKKA

JAAKKO KUOSMANEN

Koronakriisi on ollut tiukka testi eri maiden hallinnolle ja tiedeneuvonnalle. Kriisi on monin paikoin osoittanut nykyjärjestelmien riittämättömyyden. Se on myös nostanut esiin tärkeän teeman, joka usein unohtuu tiedeneuvonnan keskusteluisista: luottamuksen. Luottamuksen rakentaminen ja siitä kiinni pitäminen on toimivan tietopohjaisen politiikan edellytys.

Keskeistä luottamuksen kannalta on se, että politiikka ja tiede pysyvät riittävän erillään toisistaan. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa luottamus kriisitiedeneuvontaa hoitavaa SAGEa (*Scientific Advisory Group for Emergencies*) kohtaan rapisi, kun kävi ilmi, että pääministeri Boris Johnsonin poliittinen pääneuvonantaja oli osallistunut SAGE:n ainoastaan tieteentekijöille tarkoitettuihin suljettuihin kokouksiin. Osallistuminen tulkittiin hyvin konkreettiseksi esimerkiksi tiedeneuvonnan keskeisen peruseräpäätteen rikkomisesta: politiikan ei pidä vaikuttaa tiedeneuvonnan sisältöihin.

Uudessa-Seelannissa on pärjätty huomattavasti paremmin. Maan tiedeneuvonnan järjestelmä on hyvin kehittynyt, ja Uusi-Seelanti olikin ensimmäisen aallon yhteydessä ensimmäinen maa, joka ilmoitti saaneensa taudin täysin katoamaan alueeltaan. Saman ilmoituksen maa teki ensimmäisenä myös toisen aallon yhteydessä. Uudessa-Seelannissa kansalaiset luottavat sekä hallintoon että tieteeseen – maan luotettavimpina pidettyjen henkilöiden listan kärkipaikat ovat täyttyneet tutkijoista.

Suomessa on perinteisesti luotettu tieteeseen. Tutkijoiden ja päättäjien välit eivät kuitenkaan ole olleet viime vuosina parhaimmillaan – ainakaan retorisella tasolla. Myös kansalaisten luottamus hallintoa kohtaan on kehittynyt huolestuttavaan suuntaan. Vaikka Suomessa on kansainvälisesti verrattuna ollut hyvin korkea yleinen luottamus hallintoon, vuosien 2007 ja 2016 välillä luottamus

putosi kaikista OECD-maista jyrkimmin.¹

Tiedeneuvonnan luottamusta voidaan rakentaa useilla tavoilla. Yksi käytännöllinen tapa on tiedeyhteisön ottaminen mukaan tiedeneuvontaan osallistuvien asiantuntijoiden nimitysprosessiin. Tiedeneuvonantajiksi tulisi valikoitua sellaisia asiantuntijoita, jotka nauttivat laajaa luottamusta tiedeyhteisön parissa. Näin toimittiinkin esimerkiksi Suomessa keväällä, kun valtioneuvoston kanslian asettamaa Covid-19-tiedepaneelia koottiin. Ehdotus paneelin kokoonpanosta tuli päätöksentekijöiden sijaan tiedeyhteisöltä.

Myös avoimuudella on tärkeä rooli luottamuksen rakentamisessa. Avoimuus vaatii kuitenkin aikaa, ja kriiseissä sitä on usein vähän eikä laajoja julkisia keskusteluja ole mahdollista käydä. Koronakriisi toi lisäksi mukanaan infodemian (lyhennetty sanasta informaatioepidemia) eli valtoimeinaan leviävän informaation, oikean ja virheellisen. Tämä haastoi entisestään kriisin aikana tehtävää tiedeneuvontaa.

Tiedeneuvonnan yhteydessä luottamusta voidaan ajatella eräänlaisena pääomana, jota rakennetaan rauhallisempina aikoina ja kulutetaan kriiseissä. Jatkuva, avoin ja osallistava tieteen ja päätöksenteon välinen yhteistyö luo paremmat edellytykset kriisiaikojen nopeammalle ja rajatummalle tiedeneuvonnalle. Rauhallisina aikoina toteutettava avoimempi tiedeneuvonta rakentaa verkostoja, joita voidaan hyödyntää kriiseissä.

Yhteiskunnassa tarvitaan luottamusta niin tutkijoiden ja päättäjien, päättäjien ja kansalaisten kuin tutkijoiden ja kansalaisten välillä. Jos epäluottamusta ilmenee yhdelläkin alueella, on tietopohjaisen politiikan tekeminen haastavaa ellei mahdotonta. Digitaalisessa maailmassa informaatiotilasta kilpailevat yhä useammat toimijat ja kuka tahansa voi levittää millaista tietoa tahansa. Tärkeäksi kysymykseksi nousee siis myös tiedon luotettavuus. Luotettavien tietoa välittävien verkostojen rakentaminen onkin erityisen tärkeää.

On myös tärkeää muistaa, että luottamuksella on tapana ruokkia luottamusta ja vastavuoroisesti epäluottamuksella on tapana ruokkia epäluottamusta. Friedrich Nietzschen sanat *Hyvän ja pahan*

tuolla puolen -teoksesta osuvatkin tässä kohdalleen: ”Ei minua järkyttänyt se, että minulle valehtelit, vaan se, etten sinuun enää usko.”²

Kirjoittaja on akatemiasihtööri ja tiedeneuvontahankkeen koordinaattori Suomalaisessa Tiedeakatemiassa.

1 Saatavilla verkossa: <http://www.oecd.org/gov/gov-at-a-glance-2017-finland.pdf> (vierailtu 19.10.20)

2 Nietzsche, F. 2007. *Hyvän ja pahan tuolla puolen*. Otava, s. 281.